

Οἱ ἐκ τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων ἀποζῶντες διδάσκαλοι οὗτοι, ἀναισθήτως πρὸς πάντα τὰ εὐγενέστατα καὶ τὰ λεπτότατα τῶν ἐν ἀνθρώποις διακείμενοι, ἀγνοοῦσι προσέτι καὶ τὰ στοιχειωδέστατα τῆς τέχνης αὐτῶν.

Πόσοι δὲν ἐλάλησαν λόγους ἀληθεστάτους καὶ πυρίνους περὶ τῆς μητρικῆς στοργῆς, περὶ τῆς γυναικείας εὐψυχίας! Πόσοι! «Οὐκ αἰσθάνει», λέγει ὁ Πλάτων, «ὡς δεινῶς διατίθεται πάντα τὰ θηρία, ἐπειδὴν γεννᾶν ἐπιθυμήσῃ, καὶ τὰ πεζὰ καὶ τὰ πτηνὰ, νοσοῦντά τε πάντα καὶ ἐρωτικῶς διατιθέμενα, πρῶτον μὲν περὶ τὸ ζυμμιγῆναι ἀλλήλοις, ἔπειτα περὶ τὴν τροφήν τοῦ γενομένου, καὶ ἐτοῖμά ἐστιν ὑπὲρ τούτων διαμάχεσθαι τὰ ἀσθενέστατα τοῖς ἰσχυροτάτοις καὶ ὑπεραποθνήσκειν, καὶ αὐτὰ τῷ λιμῷ παρατεινόμενα ὥστ' ἐκεῖνα ἐκτρέφειν, καὶ ἄλλο πᾶν ποιοῦντα; τοὺς μὲν γὰρ ἀνθρώπους, ἔφη, οἷοιτ' ἂν τις ἐκ λογισμοῦ ταῦτα ποιεῖν· τὰ δὲ θηρία τίς αἰτία οὕτως ἐρωτικῶς διατίθεσθαι;» 1) Καὶ ὁ Πλούταρχος: «Καθόλου γὰρ ἢ πρὸς τὰ ἔκγονα φιλοστοργία καὶ τολμηρὰ τὰ δειλὰ ποιεῖ» 2). Καὶ ὁ Ἀριστοτέλης: «Ἄτοπον εἰ μὴ φιλοῦσιν αἱ μητέρες τὰ τέκνα. Φαίνεται δὲ καὶ ἐν τοῖς θηρίοις ἐνοῦσα φιλία· προαποθνήσκει οὖν αἰροῦνται τῶν τέκνων» 3). Καὶ Ἰωάννης ὁ Στοβαῖος: «Ἀλλὰ μὴν μάχεται γε πᾶν ζῶον διαφερόντως παρόντων ὧν ἂν τέκῃ. Ἀπὸ ταύτης οὖν τῆς φιλοστοργίας τινὰς μὴν ἀποθνήσκουσι τοῖς τέκνοις συναποθνήσκειν. . . τίνα γὰρ οὐκ ἂν ἐξελέσθαι θεασάμενον ἄνθρωπον ὑπὸ θηρίου καταδυναστευόμενον, εἰ δύναιτο;» 4) — Καὶ αὖθις ὁ Πλάτων: «Πολλή που κακία πολιτείας, οὕτως αἰσchrῶς τὰς γυναῖκας εἶναι τεθραμμένας, ὡς μηδ' ὥσπερ ὄρνιθας περὶ τέκνων μαχομένας πρὸς ὀτιοῦν τῶν ἰσχυροτάτων θηρίων ἐθέλειν ἀποθνήσκειν τε καὶ πάντας κινδύνους κινδυνεύειν, ἀλλ' εὐθύς πρὸς ἱερὰ φερομένας πάντας βωμούς τε καὶ ναοὺς ἐμπιπλάναι καὶ δόξαν τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους καταχεῖν, ὡς πάντων δειλότατον φύσει θηρίων ἐστίν» 5). Καὶ Σέξτος ὁ Ἐμπειρικός: «Καὶ τῶν ἀνθρώπων δὲ οἱ ὑπὲρ πατρίδος ἢ γονέων ἢ τέκνων εἰς ἀναίρεσιν ἑαυτοῦς ἐπιδιδόντες οὐκ ἂν ποτε τὸ τοιοῦτον ἐποίουν. . . εἰ μὴ φυσικῶς τὸ καλὸν καὶ ἀγαθὸν

1) Πλάτων, Συμπόσιον 207 A.

2) Πλούταρχος, Περὶ τῆς εἰς τὰ ἔκγονα φιλοστοργίας 494 D.

3) Ἀριστοτέλης, Ἠθικά Εὐδήμια 1235, α, 32.

4) Ἰωάννης ὁ Στοβαῖος, Ἀνθολόγ. 75, 13. Ἠθικά 2, 6, 7.

5) Πλάτων, Νόμοι 814 B.

τούτους τε καὶ πᾶν τὸ γενναῖον ζῶον ἐπισπάτο πρὸς τὴν αὐτοῦ αἰρησιν» 1).

Τὸ βάθος καὶ ἡ δύναμις τῆς γυναικείας ψυχῆς μόνον εἰς τοὺς μονώτην τὸν βίον διάγοντας, μόνον εἰς τοὺς ἐν τρώγλαις καὶ ταῖς ὀπαῖς τῆς γῆς μακρὰν τῆς κοινωνίας τῶν ἀνθρώπων ζῶντας, μόνον εἰς τοὺς ἀπανθρώπους καὶ μισανθρώπους καὶ τοὺς ὅλως ἀγεύστους ἀνθρωπικοῦ τινος παιδεύματος εἶνε δυνατὸν νὰ εἶνε ἄγνωστον!

Λέγουσι τὰ Ἱερά ἡμῶν βιβλία: «Οὐ μόνον τῶν παθῶν ἄνδρες ἐπεκράτησαν ἀλλὰ καὶ γυνὴ τῶν μεγίστων βασάνων ὑπερεφρόνησεν — γυναικὸς νοῦς πολυτροπώτερον ὑπερεφρόνησεν ἀλγηδόνων — διὰ τὸν πρὸς τὸν Θεὸν φόβον ὑπερείδεν ἡ μήτηρ τὴν τῶν τέκνων πρόσκαιρον σωτηρίαν — ὑπεραγόντως δὲ ἡ μήτηρ θαυμαστὴ καὶ μνήμης ἀγαθῆς ἀξία, ἥτις ἀπολλυμένους υἱούς ἐπτὰ συνορῶσα μιᾶς ὑπὸ καιρὸν ἡμέρας εὐψύχως ἔφερε διὰ τὰς ἐπὶ Κύριον ἐλπίδας. Ἐκαστον δὲ αὐτῶν παρεκάλει τῇ πατρίφ φωνῇ γενναίφ πεπληρωμένη φρονήματι καὶ τὸν θῆλυν λογισμὸν ἄρσενι θυμῷ διεγείρασα λέγουσα πρὸς αὐτούς: «Οὐκ οἶδ' ὅπως εἰς τὴν ἐμὴν ἐφάνητε κοιλίαν, οὐδ' ἐγὼ τὸ πνεῦμα καὶ τὴν ζωὴν ὑμῖν ἐχαρισάμην, καὶ τὴν ἐκάστου στοιχείωσιν οὐκ ἐγὼ διερρύθμισα. Τοιγαροῦν ὁ τοῦ κόσμου κτίστης, ὁ πλάσας ἀνθρώπου γένεσιν καὶ πάντων ἐξευρῶν γένεσιν, καὶ τὸ πνεῦμα καὶ τὴν ζωὴν ὑμῖν πάλιν ἀποδώσει μετ' ἐλέους, ὡς νῦν ὑπερορᾶτε ἑαυτοὺς διὰ τοὺς αὐτοῦ νόμους. — ὦ ἄρρένων πρὸς καρτερίαν γενναιοτέρα καὶ ἀνδρῶν πρὸς ὑπομονὴν ἀνδρειοτέρα» 2).

Καὶ ταῦτα μὲν ἡ Ἑβραία γυνή. Ἡ δὲ ἡμετέρα Ἀντιγόνη τάδε:

Ἐγὼ δὲ Καδμείων γε προστάταις λέγω,
ἦν μή τις ἄλλος τόνδε συνθάπτειν θέλη,
ἐγὼ σφε θάψω κἀνὰ κίνδυνον βαλῶ
θάψασ' ἀδελφὸν τὸν ἐμόν . .
τούτου δὲ σάρκας . .
οὐδὲ κοιλογάστορες

1) Σέξτος ὁ Ἐμπειρικός, Πρὸς ἠθικοὺς 100, ἐκδ. Bekker, σελ. 565, στίχ. 32.

2) Μακκαβαίων Δ'. 16, 2. 14, 11. 15, 8. Β'. 7, 20. Δ'. 15, 30. Πρόκειται περὶ τῶν βασανιστηρίων, εἰς τὰ ὅποια διαταγῇ Ἀντιόχου τοῦ Ἐπιφανοῦς ὑπεβλήθη Ἑβραῖαι τινὲς μήτηρ μετὰ τῶν ἐπτὰ τέκνων αὐτῆς, ὅπως ἀλλαξοπιστήσωσι. Καρτερικώτατα δὲ πάντες ὑποστάντες τὸ μαρτύριον ἀπέθανον εὐλογοῦντες καὶ δοξάζοντες τὸν Θεὸν τῶν πατέρων αὐτῶν τῆς μητρὸς ἐνθαρρυνούσης πρὸς τοῦτο τὰ τέκνα αὐτῆς.

λύκοι σπάσονται· μὴ δοκησάτω τινί·
τάφον γὰρ αὐτὴ καὶ κατασκαφᾶς ἐγώ,
γυνὴ περ οὔσα, τῷδε μηχανήσομαι 1).

Καὶ πάλιν ἡ αὐτὴ Ἀντιγόνη :

Κεῖνον δ' ἐγὼ
θάψω. καλὸν μοι τοῦτο ποιούσῃ θανεῖν
φίλη μετ' αὐτοῦ κείσομαι, φίλου μέτα,
ὅσια πανουργήσασα 2).

Ἄλλὰ καὶ εἰς ἄλλο στάδιον ἐνεργείας, πολὺ τούτου θεϊότερον καὶ
σεμνότερον, καταδείκνυται ἡ γυναικεῖα ψυχὴ οὐράνιον ὅσον ἰσχυρὰ καὶ
μεγάλῃ!

Λέγουσι τὰ Ἱερὰ ἡμῶν βιβλία : « Τίς ἐπάταξε τὸν Ἀβιμέλεχ ; . .
οὐχὶ γυνὴ ἔρριψεν ἐπ' αὐτὸν κλάσμα μύλου ἐπάνωθεν τοῦ τείχους,
καὶ ἀπέθανεν ἐν Θαρσεὶ ; » 3).

Καὶ ἄλλαχοῦ :

« Καὶ εἶπεν Ἰουδιθ μακρόθεν τοῖς φυλάσσουσιν ἐπὶ τῶν πυλῶν·
ἀνοιξατε δὴ, ἀνοιξατε τὴν πύλην, μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός, ὁ Θεὸς ἡμῶν,
παιῆσαι ἔτι ἰσχὺν ἐν Ἰσραὴλ καὶ κράτος κατὰ τῶν ἐχθρῶν καθὰ καὶ
σήμερον ἐποίησε . . . αἰνεῖτε τὸν Κύριον, αἰνεῖτε, αἰνεῖτε τὸν Κύριον
ὅτι οὐκ ἀπέστησε τὸ ἔλεος αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ οἴκου Ἰσραὴλ, ἀλλ' ἔ-
θραυσε τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν, διὰ χειρός μου ἐν τῇ νυκτὶ ταύτῃ . . . καὶ
εἶπεν αὐτῇ Ὀζίας· εὐλογημένη εἶ σὺ θυγάτηρ τῷ Θεῷ τῷ ὑψίστῳ
παρὰ πάσας τὰς γυναῖκας τὰς ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ εὐλογημένος Κύριος
ὁ Θεός, ὃς ἔκτισε τοὺς οὐρανοὺς καὶ τὴν γῆν, ὃς κατεύθυνέ σε εἰς
τραῦμα κεφαλῆς ἄρχοντος ἐχθρῶν ἡμῶν . . . καὶ ποιήσαι σοι αὐτὰ ὁ
Θεός εἰς ὕψος αἰώνιον, τοῦ ἐπισκέψασθαι σε ἐν ἀγαθοῖς, ἀνθ' ὧν οὐκ
ἐφείσω τῆς ψυχῆς σου διὰ τὴν ταπείνωσιν τοῦ γένους ἡμῶν, ἀλλ' ἐ-
πεξῆλθες τῷ πτώματι ἡμῶν, ἐπ' εὐθείαν πορευθεῖσα ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ
ἡμῶν, καὶ εἶπαν πᾶς ὁ λαός· γένοιτο, γένοιτο » 4).

1) Αἰσχύλος, Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας 1026, ἐκδ. Dindorf.

2) Σοφοκλῆς, Ἀντιγόνη 71. Ἴδε καὶ τὸ παγκάλως τὴν γυναικεῖαν ψυχικὴν δύ-
ναμιν ἀποτυποῦν χωρίον αὐτόθ. 449 καὶ ἐξ.

3) Βασιλειῶν Β'. 11, 21.

4) Ἰουδαίθ 13, 11 καὶ ἐξ.

Καὶ πάλιν :

« Κύριος παντοκράτωρ ἠθέτησεν αὐτοὺς ἐν χεὶρὶ θηλείας. Οὐ γὰρ ὑπέπεσεν ὁ δυνατὸς αὐτῶν ὑπὸ νεανίσκων, οὐδὲ υἱοὶ Τιτάνων ἐπάταξαν αὐτόν, οὐδὲ ὑψηλοὶ Γίγαντες ἐπέθεντο αὐτῷ, ἀλλ' Ἰουδιθ θυγάτηρ Μεραρὶ . . παρέλυσεν αὐτόν. — Ἐφριξαν Πέρσαι τὴν τόλμην αὐτῆς καὶ Μῆδοι τὸ θράσος αὐτῆς ἐρράχθησαν» 1).

Καὶ ταῦτα μὲν αἱ Ἑβραῖαι γυναῖκες. Αἱ δὲ ἡμέτεραι οὕτως :

« Μισῶ γυναῖκας, αἵτινες πρὸ τοῦ καλοῦ
ζῆν παῖδας εἴλοντ' ἢ παρήνεσαν κακά . .
τὴν οὐκ ἐμὴν πλὴν φύσει δώσω κόρην
θῦσαι πρὸ γαίας . .
τὴν δ' ἐγὼ σώσω πόλιν . .
χρῆσθ', ὦ πολῖται, τοῖς ἐμοῖς λοχεύμασιν,
σώζεσθε, νικᾶτ'· ἀντὶ γὰρ ψυχῆς μιᾶς
οὐκ ἔσθ' ὅπως οὐ τήνδ' ἐγὼ σώσω πόλιν.
ὦ πατρίς, εἴθε πάντες οἱ ναίουσί σε
οὕτω φιλοῖεν ὡς ἐγώ· καὶ ῥαδίως
οἰκοῖμεν ἂν σε κούδεν ἂν πάσχοις κακόν» 2).

Αἱ δὲ Εὐρωπαϊαὶ γυναῖκες πῶς ; Ἀκούσωμεν τὴν Αὐρηλιανὴν παρθένον πῶς 3).

Lebt wohl, ihr Berge, ihr geliebten Triften,
Ihr traulich stillen Thäler, lebet wohl!
Iohanna wird nun nicht mehr auf euch wandeln . .
Iohanna geht, und nimmer kehrt sie wieder! . .
Ein Zeichen hat der Himmel mir verheissen,
Er sendet mir den Helm, er kommt von ihm,
Mit Götterkraft berühret mich sein Eisen,
Und mich durchflammt der Muth der Cherubim;
Ins Kriegsgewühl hinein will es mich reissen,

1) Ἰουδιθ 16, 5, 10 καὶ ἐξ. Ἰδ. αὐτόθ. καὶ 9, 10. 13, 14 καὶ 15.

2) Εὐριπίδης, Ἐρεχθεύς, ἀπ. 362, στίχ. 30 καὶ ἐξ. ἐκδ. Dindorf.

3) Schiller, Die Jungfrau von Orleans, Prologos vierter Auftritt. Erste illustrierte Ausgabe, Berlin 1871, τόμος 7, σελ. 17-18.

Es treibt mich fort mit Sturmes Ungestüm,
Den Feldruf hör' ich mächtig zu mir dringen,
Das Schlachtross steigt, und die Trompeten klingen 1).

Καὶ ταῦτα μόνον ;

«Βοήθει τοὺς πιστοὺς σου, Παναγία μου,
τοὺς ἀγωνιζομένους ἐν ὀνόματι
τοῦ τέκνου σου — Τὴν νίκην χάρισον αὐτοῖς»,

λέγει προσευχομένη εἰς τὴν Παναγίαν ἡ γενναία κόρη τοῦ Ἰσιδώρου, τοῦ προεστῶτος τῆς Λήμνου, Μαρούλα καὶ ἔνθους πρὸς τοὺς ὑποχωροῦντας πολεμιστὰς συμπολίτας κραυγάζουσα «Ἐδῶ ἡ νίκη. Ποῦ φεύγετε;», ἀκατάσχετος ρίπτεται κατὰ τῶν ἐκπορθούντων τὴν πατρίδα αὐτῆς κατὰ τὸ 1475 Τούρκων, ἀπωθεῖ αὐτοὺς καὶ σώζει τὴν Λήμνον 2). Αἱ γυναῖκες τῶν Σπαρτιατῶν πᾶσαι, ἀπὸ τῆς νεαρωτάτης κόρης μέχρι τῆς πρεσβυτάτης, εἰργάζοντο δι' ὅλης τῆς νυκτὸς εἰς τὴν ὀχύρωσιν τῆς Σπάρτης καὶ δι' ὅλης τῆς ἡμέρας ἐβοήθουν εἰς τὴν κατὰ τοῦ Πύρρου μάχην τοὺς ἀγωνιζομένους συζύγους, ἀδελφοὺς καὶ πατέρας αὐτῶν 3). Ἡττηθέντων τῶν Ἀργείων κατὰ τὴν πρὸς τοὺς Σπαρτιάτας μάχην καὶ προχωρούντων τῶν Σπαρτιατῶν πρὸς τὸ Ἄργος «ὄρμη καὶ τόλμα δαιμόνιος παρέστη ταῖς ἀκμαζούσαις τῶν γυναικῶν ἀμύνεθαι τοὺς πολεμίους ὑπὲρ πατρίδος. Ἡγουμένης δὲ τῆς Τελεσίλλης ὄπλα λαμβάνουσι καὶ παρ' ἑπαλξιν ἰστάμεναι κύκλῳ τὰ τείχη περιέστειψαν, ὥστε θαυμάζειν τοὺς πολεμίους· τὸν μὲν οὖν Κλεομένην πολλῶν πεσόντων ἀπεκρούσαντο· τὸν δ' ἕτερον βασιλέα Δημάρατον ἐντὸς γενομένου καὶ κατασχόντα τὸ Παμφυλιακὸν ἐξέωσαν» 4). — Αἱ Φωκίδες γυναῖκες πλέξασαι στέφανον ἐξ ἀνθέων ἐστεφάνωσαν τὸν Δαίφαντον, ὅστις ἐν τῇ συνελεύτει τῶν αὐτοῦ συμπολιτῶν, συσκεπτομένων περὶ τῆς ἀποκρούσεως τῶν εἰσβαλόντων εἰς τὴν χώραν αὐτῶν Θεσσαλῶν, ἀπέκρουσε τὴν προταθεῖσαν γνώμην τοῦ νὰ ἐκπέμψωσι τὰς γυναῖκας

1) Ὁ νοῶν νοεῖτω. Ἐγὼ νὰ μεταφράσω ταῦτα δὲν εἶμαι ἄξιος.

2) Προβιλέγγιος, Κρίσις Λασσανείου δραματικοῦ ἀγῶνος 1892, σελ. 44. Παπαρηγόπουλος, Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους, ἔτος 1887, τόμ 5, σελ. 631.

3) Πλούταρχος ἐν βίῳ Πύρρου κεφ. 27 - 29, σελ. 401 - 403.

4) Πλούταρχος, Ἀρεταὶ γυναικῶν, κεφ. 8, σελ. 245 D. Τὸ αὐτὸ καὶ ὁ Πανουσιᾶς 2, 20, 8, σελ. 157 καὶ ὁ Λουκιανός, Ἐρωτες 30, σελ. 431.

ἀλλαχοῦ, προτείνας νὰ συναθροίσωσι ταύτας εἰς ἓν ὠρισμένον μέρος, νὰ ἐπισωρεύσωσιν ἐκεῖ ἄφθονα φρύγανα καὶ ξύλα ξηρὰ καὶ νὰ καύσωσιν αὐτάς, ἅν κατὰ τὸν ἀγῶνα ἠττῶντο 1). — Αἱ Σουλιώτισσαι ἐν ἔτει 1803 ἄδουσαι κατεκρημνίζοντο εἰς τὰ βάραθρα τοῦ Ζαλόγκου φεύγουσαι τὴν τῶν Τούρκων αἰχμαλωσίαν !

Τοιαύτη ἡ γυνὴ ἐν τῇ ἱστορίᾳ ! Ὡς μήτηρ δέ ;

Ῥίπτεται κατὰ τοῦ λέοντος, ἀρπάζει ἐκ τῶν ὀδόντων αὐτοῦ τὸ τέκνον αὐτῆς ἐν τῷ κατακρινομένῳ τούτῳ ἐξόχῳ ποιήματι τοῦ Bergnardi — Ἐκμυζᾷ προθύμως καὶ ἄνευ οὐδενὸς δισταγμοῦ τὸ δηλητήριο ἐκ τῆς πληγῆς, ἣν ὄφις ἰοβόλος ἐνεποίησεν εἰς τὴν θυγατέρα αὐτῆς 2) — Ὀρμᾷ εἰς τὴν κατακρημνιζομένην οἰκίαν, ἵνα σώσῃ τὸ ἐν αὐτῇ εὐρισκόμενον τέκνον αὐτῆς 3) — Ῥίπτεται εἰς τὰς φλόγας τοῦ μαινομένου πυρός, ἵνα σώσῃ τὴν ἐν αὐταῖς ὑπολειφθεῖσαν θυγατέρα αὐτῆς 4) — Ῥίπτονται εἰς τὰ ἀγρίως κυλιόμενα ὕδατα τῶν πλημμυρούντων χειμάρρων καὶ ποταμῶν, ὅπως σώσωσι τὰ παρασυρόμενα τέκνα αὐτῶν ! 5)

Τόσον εἶνε ἀληθὲς τὸ τοῦ Πλάτωνος : « Ἐγὼ δὲ θρασύτητος καὶ τόλμης καὶ τοῦ ἀφόβου μετ' ἀπρομηθείας πάνυ πολλοῖς καὶ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν — οἶμαι μετεῖναι » 6) καὶ τὸ τοῦ Ἀριστοτέλους : « Φιλοῦσιν αἱ μητέρες τὰ τέκνα . . προαποθνήσκειν οὖν αἰροῦνται τῶν τέκνων » ! 7)

Ταῦτα καὶ τὰ τούτοις ὅμοια τῆς γυναικείας μεγαλοψυχίας παραδείγματα εἶνε καὶ ψυχολογικῶς ἀποδεδειγμένα καὶ λογικῶς εὐλογα καὶ ἱστορικῶς βέβαια. — Ἀλλὰ καὶ ἀπίθανα ἔαν ἦσαν, πρὸ τῆς καταδίκης τούτων ἔπρεπε νὰ ἔχη ὁ κ. κριτῆς ὑπ' ὄψιν τό τε τοῦ Πλουτάρχου : « Ὁ ζητῶν ἐν ἐκάστῳ τὸ εὐλογον ἐκ πάντων ἀναιρεῖ

1) Πλούταρχος, Ἄρεται γυναικῶν σ. 244 Β καὶ ἐξ.

2) Starke, « Die Mutterliebe » ἐν τῷ τοῦ Haesters — Richter Deutsches Lesebuch für die Oberklassen, 1894, σελ. 5, ἀρ. 10.

3) Fr. Jacobs, « Einsturz » ἐν τῷ Ἀναγνωσματ. τοῦ Wirth, I Theil, I Kursus, 1878, σελ. 121, ἀρ. 175.

4) Haupt ἐν τῷ τοῦ Nidergesäss Deut. Leseb. IV Schuljahr, 1894, σελ. 27, ἀριθ. 27.

5) Πολλὰ τοιαῦτα συνέβησαν ἐσχάτως κατὰ τὰς πλημμύρας τῶν χειμάρρων τῆς Κηφισιάς καὶ τῶν Ἀθηνῶν.

6) Πλάτων, Λάχης 197 Β.

7) Ἀριστοτέλης, Ἠθικὰ Εὐδήμια 1235, α, 32.

τὸ θαυμάσιον » 1) καὶ τὸ τοῦ Ἀριστοτέλους: « Προσεκτικοὶ δὲ τοῖς μεγάλοις, τοῖς ἰδίοις, τοῖς θαυμαστοῖς, τοῖς ἡδέσι . . καὶ τὸ θαυμάζειν ἡδὺ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ . . ὥστε τὸ θαυμαστὸν ἐπιθυμητόν » 2)· καὶ τὸ τοῦ Λογγίνου: « Φύσει γὰρ πῶς ὑπὸ τοῦ ἀληθοῦς ὕψους ἐπαίρεται ἡμῶν ἢ ψυχὴ καὶ γαῦρόν τι ἀνάστημα λαμβάνουσα πληροῦται χαρᾶς καὶ μεγαλαυχίας » 3). Ταῦτα δὲ πάντα διότι « Ἡ φύσις οὐ ταπεινὸν ἡμᾶς ζῶον οὐδ' ἀγεννὲς ἔκρινε, τὸν ἄνθρωπον, ἀλλ' . . εὐθύς ἄμαχον ἔρώτα ἐνέφυσεν ἡμῶν ταῖς ψυχαῖς παντὸς ἀεὶ τοῦ μεγάλου καὶ πρὸς ἡμᾶς δαιμονιωτέρου » 4).

Καὶ ὁ μὲν κ. κριτῆς, ὁ φιληδῶν αταῖς οὐραῖς καὶ ταῖς ξύστραις καὶ τοῖς ρογχαλητοῖς καὶ τοῖς μουγκρίσμασι» τοῦ βραβευθέντος κ. Βρατσάνου ἐπετρέπετο νὰ καταδικάσῃ ἔργα τοιαύτης καλλονῆς καὶ τοιοῦτου ὕψους· εἰς ἄνδρας ὁμῶς φιλοτιμουμένους νὰ ἀπανθίσωσιν ἐκ τῶν ἐν ἀνθρώποις εὐγενεστάτων πνευμάτων ὅ τι καλὸν καὶ ὑψηλὸν παρήχθη, ὅπως μεταδώσωσιν αὐτὸ εἰς τὸ βαρυδαιμονοῦν Ἔθνος αὐτῶν, δὲν ἐπετρέπετο νὰ μὴ παραλάβωσιν εἰς τὰ ἀναγνωστικὰ αὐτῶν βιβλία τὸ ὑψηλὸν τοῦτο τῆς μητρικῆς φιλοστοργίας ποίημα, ἀφοῦ οἱ πολὺ ἡμῶν σοφώτεροι Γερμανοὶ δαψιλεστάτην αὐτοῦ χρῆσιν εἰς τὰ διὰ τοὺς ὁμοεθνεῖς αὐτῶν μικροὺς παῖδας προωρισμένα βιβλία ποιοῦνται 5).

Οἱ Γερμανοί, οἱ μὴ ἔχοντες τὴν σοφίαν τῶν παρ' ἡμῖν κριτῶν, οὐ μόνον τοῦτο παρέλαβον ἐν τοῖς ἀναγνωστικοῖς αὐτῶν βιβλίοις, ἀλλὰ καὶ τὸ τοῦ Schiller, παρεμφερὲς μὲν πῶς τούτῳ, πολὺ δὲ αὐτοῦ ἀπιθανώτερον » (!), κατὰ τὴν γλῶσσαν τῶν ἡμετέρων κριτῶν. Παρέλαβον τὸ ποίημα αὐτοῦ τὸ ἐπιγραφόμενον « Der Handschuh », καθ' ὃ ὁ ἱππότης Delorges ἔρχεται εἰς τὸ μέσον τεσσάρων θηρίων, ἐνός

1) Πλούταρχος, Συμποσιακ. προβλήματα 680 c.

2) Ἀριστοτέλης, Ῥητορικὴ 1415, 6, 1. 1371, α, 31.

3) Λογγίνος, Περὶ ὕψους 7, σελ. 182.

4) Λογγίνος, Περὶ ὕψους 35, 2, σελ. 200.

5) Τὸ καταδικασθὲν τοῦτο ὑπὸ τῶν παρ' ἡμῖν κριτῶν ποίημα εὑρηται ἐν τῷ Ἀλφαβητάρῳ τοῦ Klauwell (1887. II μέρος, σελ. 80) καὶ ἐν τοῖς Ἀναγνωσματαρίοις τοῦ « Engelien und Fechner » (1874. II Theil, σελ. 55, ἀρ. 70) τοῦ Böckler καὶ Fritze (1873, für die Oberstufe σελ. 79, ἀρ. 77) — τοῦ Wirth (1879. Mittelstufe II Kursus, σελ. 23, ἀρ. 17) — τοῦ Hansen (1886, II Theil, σελ. 90, ἀρ. 93) — τοῦ Niedergesäss (1894 für Bürgerschulen, I Klas. σελ. 56, ἀρ. 52) — τοῦ Wetzel καὶ Schumann (1894, I Theil, σελ. 307, ἀρ. 260) — τοῦ Mair (1894, IV Theil, σελ. 83, ἀρ. 80) — καὶ εἰς τὸ τῆς Ἐπιτροπῆς der Schuldirectoren Leipzigs (1894, III Stufe, σελ. 82, ἀρ. 71).

λέοντος; μιᾶς τίγρεως καὶ δύο παρδάλεων, λαμβάνει τὸ εἰς τὸ μέσον αὐτῶν καταπεσόν χειρόκτιον τῆς μνηστῆς αὐτοῦ Kunigunde καὶ ἀπαλλάσσεται ἐξ αὐτῶν σῶος καὶ ἀβλαβῆς 1). Ἄλλ' ἐκεῖ οἱ κριταὶ δὲν εἶνε αὐχμηρὰ ἀνθρώπια ὑπουλον τὸ ψυχάριον ἔχοντα, ἀλλ' εἶνε ἄνθρωποι τούλάχιστον σωφρονοῦντες. Ἐκεῖ κριτὰς, οἵτινες μύθους παιδευτικωτάτους καὶ ποιήματα ἐξόχου καλλονῆς καὶ ἀνυπερβλήτου ὕψους ἀπορρίπτουσι ὡς « ἀπίθανα », βραβεύουσι δὲ « τὰ λαρδιά τῶν χοίρων καὶ τὰς φθειρας καὶ τὰς μύξας » μυκτῆρων ἠκιστα Ἀττικῶν ὡς ἀφελῆ καὶ ἐράσματα, δὲν ἀφίνουσι νὰ τρέχωσιν εἰς τοὺς δρόμους καὶ νὰ σεμνοπροσωπῶσι καὶ νὰ πλάττωσι τὸ στόμα ἐπὶ ἑδρῶν διδασκαλικῶν φληναφοῦντας καὶ ἐπὶ θρόνων κριτικῶν παραληροῦντας, ἀλλὰ περιορίζουσιν αὐτοὺς καὶ προσπαθοῦσι — καθ' ὅσον, ἐννοεῖται, ἀνθρωπίνως εἶνε δυνατὸν — νὰ θεραπεύσωσι τὴν τε ἱεράν νόσον καὶ τὴν σεμνὴν καὶ ἀγίαν ἀμβλύτητα αὐτῶν.

« Ἀλλὰ καὶ παραμεμορφωμένοι πολλοὶ τῶν μύθων καὶ τῶν διηγήσεων ἐκτίθενται . . . Οὕτω πλὴν τῆς ἀνωτέρω διηγήσεως περὶ τοῦ λέοντος καὶ τῆς μητρὸς καὶ ἐν σελ. 87 « τὸ παιγνίδιον μὲ τὰ σπύρτα », 131 « ἡ εὐσπλαγχνος Ἀγλατα », 164 « ὁ Θεὸς ὅλα τὰ γνωρίζει » καὶ σελ. 181 « ὁ Θεὸς ἔκαμεν ὅλον τὸν κόσμον ». Πολλῶ δὲ συντομώτερον, ἀφελέστερον ἀλλὰ καὶ πιστικώτερον ἐκτίθενται αὐταὶ ἐν τῷ Γερμανικῷ πρωτοτύπῳ ».

Τὸ μὴ εἶδέναι σε μηδὲν ὧν ἀμαρτάνεις,
ἔκκαυμα τόλμης ἱκανόν ἐστὶ καὶ θράσους 2).

Παράδοξον! ὁ κ. κριτῆς ὅσον προχωρεῖ εἰς τὴν κρίσιν, τόσοι μεγαθύνονται τὰ ἀμαρτήματα αὐτοῦ! Ἐκάκισεν ἀνωτέρω τὴν « μακρη-

1) Deutsches Lesebuch v. Hansen, ἔτ. 1876, III Theil, σελ. 156, ἀρ. 116. Παρόμοιον πως τούτῳ, καὶ πρὸς τὸ ἡμέτερον θέμα προσεχέστερον ἔχει ἡ Ἑλληνικὴ ποίησις νὰ ἐπιδείξη τὸ ἐν Πυθιονικῶν 9, 19 - 35 τοῦ Πινδάρου περὶ τῆς Κυρήνης, τῆς θυγατρὸς τοῦ Ὑψία, ἣτις ἀοπλος ἐμάχετο πρὸς λέοντας καὶ ἐφόνευεν αὐτούς: « Κίχε νιν λέοντί ποτ' εὐρυφαρέτρας | ὀδρίμῳ μούναι παλαίοισαν | ἄτερ ἐγγέων ἐκάεργος Ἀπόλλων . . . | θυμόν γυναικὸς καὶ μεγάλαν δύνασιν | θαύμασον, οἷον ἀταρβεὶ νεῖκος ἄγει κεφαλᾶ, μόχθου καθύπερθε νεᾶνις | ἦτορ ἔχουσα· φόδῳ δ' οὐ κεχείμανται φρένες | . . . γεύεται δ' ἀλκᾶς ἀπειράντου ».

2) Εὐριπίδης, ἀπόσπ. 1018, ἔκδ. Dindorf.

γορίαν» ἐν τισι τῶν διηγηματίων καὶ μυθαρίων καὶ τὸ μῆκος τινῶν «φράσεων» σποράδην συνυφασμένων ἐν τῷ ὄλῳ, καὶ ἀπεδείχθη ὅτι ἐν παντελεῖ ἀγνοία τῶν πραγμάτων ἐλάλει. Ἐκάκισε μύθους τινὰς καὶ ποιήματά τινα ὡς «ἀπίθανα», καὶ κατεδείχθη ὡς μὴ λέγων τὴν ἀλήθειαν καὶ ὡς μὴ ἐννοῶν μηδὲ τὰ μᾶλλον εὐνόητα πράγματα. Νῦν κακίζων τὴν «παραμόρφωσιν» (?) τινῶν διηγημάτων καὶ δυσχυριζόμενος ὅτι τὰ «παραμορφωθέντα» ταῦτα εἶνε μᾶλλον ἐκτενῆ καὶ ἤττον ἀφελῆ καὶ πιστικὰ (?) τῶν πρωτοτύπων, καταφωρᾶται ὅτι δὲν λέγει τὴν ἀλήθειαν, ὅτι οὐδεμίαν συνείδησιν ἔχει τῆς ἀξίας τῶν λεγομένων αὐτοῦ, ὅτι οὐδέποτε εἶδε τι τῶν πρωτοτύπων, ὅτι ἀγνοεῖ τέλειον τὰ πράγματα, καὶ ὅτι ἐπαναλαμβάνει ὅ τι ἄλλοι ἐξ ἴσου πρὸς αὐτὸν εὐπαιδευτοὶ καὶ χρηστοὶ ἄνθρωποι ὑπέβαλον αὐτῷ!

Καθόσον γινώσκω μόνον παρὰ τοῖς Θουρίοις, ὡς διηγεῖται ὁ Διόδωρος (12, 17), ὑπῆρχε «τὸ παραδοξότατον καὶ παντελῶς ἐξηλλαγμένον» νομοθέτημα ἐκεῖνο τοῦ Χαρώνδου, καθ' ὃ ἀπέθνησκε «παραχρῆμα σφιγγόμενος ὑπὸ τοῦ βρόχου», ὃν ὤφειλε κατὰ τὸν νόμον νὰ ἔχη περὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ ὁ βουλόμενος νὰ προτείνῃ τὴν τροποποίησιν ἄρθρου τινὸς τῆς νομοθεσίας ταύτης, ἂν ἡ τροποποίησις αὕτη δὲν ἐνεκρίνετο ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας. Διὰ τροποποιήσεις ὁμως τῶν ἐν τοῖς ἀναγνωστικοῖς βιβλίοις μυθαρίων καὶ διηγηματίων οὐδεὶς οὐδέποτε μέχρι τοῦδε κατεδικάσθη εἰς τὸν διὰ στραγγαλισμοῦ θάνατον. Πρῶτος ἐν τούτῳ ἔχω τὴν τιμὴν νὰ εἶμαι ἐγώ. Καὶ μὰ τὴν ἀλήθειαν ἤκιστα δικαίως· διότι ἡ τροποποίησις τῶν διηγηματίων, τῶν μυθαρίων καὶ τῶν τοιούτων, δι' ὧν πληροῦνται τὰ ἀναγνωστικὰ βιβλία τῶν μικρῶν παιδῶν οὐ μόνον δὲν εἶνε πάντοτε κακόν, ἀλλὰ πολλάκις εἶνε ἀναγκαιότατον καὶ ὡς τοιοῦτον ἐπιβαλλόμενον ὑπὸ τε τῆς Λογικῆς καὶ τῆς Παιδαγωγικῆς.

Τὸ πρᾶγμα εἶνε πολὺ φυσικόν. Τὰ ἐν τοῖς ἀναγνωστικοῖς βιβλίοις προσλαμβανόμενα διηγήματα, παραμύθια, μῦθοι καὶ πραγματογραφίαι δὲν γράφονται ὑπὸ τῶν συγγραφέων αὐτῶν πάντοτε διὰ τὰ μικρὰ παιδιά, πολὺ δὲ ὀλιγώτερον διὰ τὰ μικρὰ παιδιά μιᾶς ἡλικίας, ἐνὸς τόπου καὶ μιᾶς ἐποχῆς, ἀλλ' ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον γράφονται δι' ἄλλους σκοπούς. Ὁ ἀλφαβηταριογράφος λοιπὸν καὶ ὁ ἀναγνωσματαριογράφος, ὅταν κρίνῃ τι τούτων ἄξιον ἀναγραφῆς ἐν τῷ βιβλίῳ αὐτοῦ ὀφείλει, ἔχει καθῆκον νὰ προσαρμόσῃ τὸν τρόπον τῆς ἐκθέσεως αὐτοῦ ὅτε μὲν πρὸς τὰ ιδιόρρυθμα ἤθη τοῦ τέπου

αὐτοῦ, ὅτε δὲ πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς, ἐν ἣ ζῆ, πάντοτε ὁμῶς πρὸς τὴν βαθμίδα τῆς νοητικῆς ἀναπτύξεως τῶν παιδῶν, δι' οὓς τὸ βιβλίον εἶνε προωρισμένον, ἄλλως καταφωρᾶται ἀταλαίπωρος καὶ ἀλόγιστος καὶ ἄπειρος τοῦ ἔργου αὐτοῦ. Ἐντεῦθεν ἡ ἐλευθέρα παράφρασις τῶν πρωτοτύπων καὶ ἡ παρηλλαγμένη ἔκθεσις αὐτῶν πολλάκις, πολὺ ἀπέχουσα τοῦ νὰ εἶνε ἐπίψογος, θεωρεῖται ὑπὸ παντὸς εὖ φρονουῦντος ὡς καθῆκον παιδαγωγικόν· εὐστόχως δὲ μάλιστα καὶ ἐπικαίρως συντελουμένη ὑπολαμβάνεται ὡς ἀρετὴ ἔξοχος τοῦ βιβλίου, καταδεικνύουσα τὸν συγγραφέα αὐτοῦ ἅμα μὲν ἀκρότατον ἐν τῇ Παιδαγωγικῇ καὶ τῇ Μεθοδικῇ, ἅμα δὲ καὶ ἄνθρωπον νοῦν ἔχοντα.

Οὗτος ἀκριβῶς εἶνε ὁ λόγος, δι' ὃν τῶν τοιούτων τροποποιήσεων τῶν μύθων καὶ τῶν διηγημάτων καὶ τῶν πραγματογραφιῶν οὐδὲν συνηθέστερον ἐν τοῖς ἀναγνωστικοῖς βιβλίοις τῶν σοφῶν ἔθνῶν, ὑποδηλουμένων μάλιστα ὅτε μὲν διὰ τοῦ *Gekürzt* (συντομευθέν), ὅτε δὲ διὰ τοῦ *nach* (κατὰ τὸν . . .) ἐπομένου πάντοτε τοῦ ὀνόματος τοῦ συγγραφέως, παρ' οὗ τὸ ὅπωςδήποτε μεταποιηθὲν ἐλήφθη 1).

1) Ἐξαίρεσιν τούτου ποιεῖ μόνον ὁ ἐστεμμένος ἀναγνωσματογρᾶφος τοῦ Ἔθνους τῶν Ἑλλήνων, ὅστις καίπερ συγκαττύσας τὸ ἐστεμμένον αὐτοῦ βιβλίον ἐκ κλεψιλογημάτων ζώντων καὶ νεκρῶν συγγραφέων. οὐδαμοῦ οὐδέποτε ἔγραψε πόθεν ταῦτα ἐκλεψιλογήθησαν. — Ἐν τοῖς Γερμανικοῖς ἀναγνωστικοῖς βιβλίοις παραδείγματα τῶν εἰρημένων πρόχειρα δύναται τις νὰ ἴδῃ καὶ ἂν ἀπλῶς διαφυλλίσῃ τὸ πρῶτον τυχόν ἀναγνωστικόν βιβλίον. Οὕτω π. χ. διαφυλλίζων τις τὸ Ἀναγνωσματοτάριον τοῦ *Gabriel* καὶ *Supprjan* (1893, Ausg. B. II Theil, Oberstufe) εὕρισκει διὰ τοῦ *nach* καὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ συγγραφέως σεσημειωμένα τὰ ὑπὸ τοὺς ἀριθμοὺς 5. 39. 41. 61. 66. 74. 76. 154. 160. 167. — Διαφυλλίζων τὸ τοῦ *Erkelenz* (1891) εὕρισκει κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον σεσημειωμένα τὰ ὑπὸ τοὺς ἀριθμοὺς 3. 6. 27. 141 καὶ οὕτω καθεξῆς ἐν πᾶσι τοῖς Γερμανικοῖς ἀναγνωσματοταρίοις — Διαφυλλίζων ἐπίσης τὸ τοῦ *Gabriel* καὶ *Supprjan* (1894, Ausg. B. I Theil) εὕρισκει διὰ τοῦ *gekürzt* σεσημειωμένο, τὸ ὑπ' ἀριθ. 4 ποίημα τοῦ *Arnd*. — Διαφυλλίζων τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως τὸ ἀναγνωσματοτάριον (II Theil) εὕρισκει τὸ ὑπ' ἀρ. 268 *gekürzt*. — Διαφυλλίζων τῶν αὐτῶν συγγραφέων τὸν *Kinderfreund* (1894 Aug. C) εὕρισκει τὴν ἐπιστολὴν τοῦ βασιλέως τῆς Πρωσσίας Γουλιέλμου πρὸς τὴν βασίλισσαν *Gekürzt* καὶ οὕτω καθεξῆς ἐν πᾶσιν τοῖς Ἀναγνωσματοταρίοις. — Ἀλλὰ καὶ αἱ ἀδήλωτος γενόμεναι μεταποιήσεις εἶνε συχνόταται. Οὕτω π. χ. «ὁ κλαπεὺς ἵππος», ὃ ἐστὶ τὸ διηγημάτιον τοῦ *Chr. Schmidt* «*Der kluge Landmann und sein Pferd*» (*Kurze Erzählungen*. München 4, 32, σελ. 219) εὑρηται ἐκτεθειμένον πιστῶς μὲν καὶ ἀκριβῶς εἰς τοῦ *Dietlein* τὸ Ἀναγνωσματοτάριον (1894 Ausg. C. I. Band, σ. 123, ἀρ. 220), συντομώτατον δὲ ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν *Das gestohlene Pferd* εἰς τὸ Ἀλφαβητάριον τοῦ *Hirt* καὶ *Bock* (1894, Ausg. A. Theil. I, σελ. 74, ἀρ. 63), ἤττον δὲ συντόμως εἰς τὸ Ἀλφαβητάριον τοῦ *Klussmann* (1885, τρίτη ἔκδοσ. σ. 107) ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν ἐπίσης «*Das gestohlene Pferd*;

Τὸ πρᾶγμα τοῦτο ὡς λογικὸν φυσικὰ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ γείνη ἄλλως καὶ ἐν τῇ ἀρχαιότητι, εἰ μὴ ὅπως καὶ νῦν· διὸ ἄπειρα τῆς τοιαύτης ἐπιμέμπτου κατὰ τὸν κ. κριτὴν, «παραμορφώσεως τῶν μύθων» παραδείγματα καὶ εἰς τοὺς ἀλογίστους ἐκείνους ἀρχαίους Ἑλληνας εὐρίσκονται 1).

Κακίσας ἄρα ὁ κ. κριτὴς τὸ ἐμὸν βιβλίον ἐπὶ «παραμορφώσει» μύθων καὶ διηγημάτων ἐλέγχεται πρῶτον ὡς τέλεον ἀγνοῶν τὸ ἑαυτοῦ ἔργον, δι' ὃ ἐμισθώθη· δεύτερον ὡς ἀγνοῶν τὰ στοιχειωδέστατα τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων, ἐξ ὧν ἀποζῆ· τρίτον ὡς ἥκιστα εὐσυνεί-

ἐκτενέστατον δέ, ὑπὲρ τὸ τετραπλάσιον τοῦ πρωτοτύπου (!) εἰς τὸ Ἀναγνωσματάριον τοῦ Sostmann (1864, 2 ἔκδ. σ. 199, ἀριθ. 139) καὶ οὕτω καθεξῆς. — Τὸ αὐτὸ καὶ εἰς τοὺς μύθους. Οὕτω π. χ. ὁ Αἰσώπειος μῦθος «ὄνος καὶ λεοντῆ» (Halm 331) ἐτροποποιήθη μικρόν τι, σχεδὸν ἀνεπαισθήτως, ὑπὸ τοῦ Curtman (Geschichten für Kinder 6 Aufl. Giessen, 1860, σελ. 68), παρελήφθη ὑπὸ τοῦ Hansen οὕτως μὲν ἔχων εἰς τὸν ἕνα τόμον τοῦ Ἀναγνωσματαρίου αὐτοῦ (1886, I Theil, σ. 17, ἀριθ. 35), ἄλλως δ' ἔχων εἰς τὸν ἄλλον αὐτοῦ τόμον (1886, II μέρος, σ. 7, ἀρ. 14). Ὁ Αἰσώπειος μῦθος «ἄρκτος καὶ ὄδοιπόρος» (Halm 311) πιστῶς μὲν σχεδὸν καὶ ἀκριβῶς ὡς ἔχει ἐν τῷ πρωτοτύπῳ εὐρηται ἐν τῷ Ἀλφαθηταρίῳ τοῦ Schulz und Bohm (1887, σελ. 125, ἀριθ. 3), ἄλλως δ' ἐκτεθειμένος ἐν τῷ αὐτῷ Ἀλφαθηταρίῳ ἄλλαχοῦ (σελ. 143, ἀριθ. 28), καὶ ἄλλως ἐν τῷ Ἀναγνωσματαρίῳ τοῦ Hansen (1886, I Theil, σελ. 128, ἀριθ. 206) καὶ οὕτω καθεξῆς συχνότατα ἐν πᾶσι τοῖς ἐπιστημονικοῖς ἀναγνωστικοῖς βιβλίοις, λογικώτατα καὶ παιδαγωγικώτατα.

1) Οὕτω π. χ. ὁ μῦθος «ὄνος καὶ λεοντῆ» τρεῖς φερόμενος παρὰ Λουκιανῷ (Ἀλέξανδρος ἢ ἀναδιοῦντες 32. — Ψευδολογιστῆς 3 — Δραπέται 13) κατὰ τρεῖς διαφόρους τρόπους ἐκτίθεται. — Ὁ μῦθος «ἵππος καὶ ἔλαφος» ἄλλως ἐκτίθεται παρ' Ἀριστοτέλει (Ῥητορικὴ 1393, 6, 20), ἄλλως παρὰ Κόνωνι (Διηγήσεις, 42), καὶ ἄλλως παρὰ Κοραῆ (Αἰσωπ. μύθων συναγωγή σελ. 207. 208). — Ὁ μῦθος ἀλώπηξ καὶ δρυτόμος ἄλλως ἐκτίθεται παρὰ Βαβρίῳ (50), ἄλλως παρὰ Μαξίμῳ τῷ Τυρίῳ (λόγ. 3, 1), καὶ ἄλλως παρὰ Halm (35). — Ὁ μῦθος «πίθηκοι ὀρχησθῆναι» δις φερόμενος παρὰ Λουκιανῷ (Ἀπολογία 5, σ. 713. Ἀλιεῖς 6, σ. 605) κατὰ δύο διαφόρους τρόπους φέρεται. — Ὁ μῦθος «Πένθους γέρας» παρὰ Πλουτάρχῳ φέρεται ἄλλως ἐν Παραμυθητικῷ πρὸς Ἀπολλώνιον (σελ. 112 A) καὶ ἄλλως ἐν Παραμυθητικῷ πρὸς τὴν γυναῖκα τὴν αὐτοῦ σ. 609 F — Ὁ μῦθος «ὄνου σκιά» φέρεται ἄλλως παρὰ τῷ Σχολιαστῇ Ἀριστοφάνους (Σφήκες 191), ἄλλως παρὰ Πλουτάρχῳ (Βίοι τῶν δέκα ῥητόρων 848 A), ἄλλως ἐν Φωτίου βιβλιοθήκῃ (K. 265) καὶ ἄλλως παρὰ Σουίδα ἐν λέξει «ὄνου σκιά» (ἴδ. καὶ Κοραῆν ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 213, σημ. 3, καὶ σελ. 211 - 214). — Ὁ μῦθος «Βορέας καὶ Ἥλιος» ἄλλως ἐκτίθεται παρὰ Πλουτάρχῳ (Γαμικὰ παραγγέλματα 139 Δ), ἄλλως παρὰ τῷ σχολιαστῇ Ἀριστοφάνους (Βάτραχ. 1057), ἄλλως παρὰ Θεμιστίῳ (λόγ. 16, σ. 208), ἄλλως παρ' Ἀθηναίῳ (13, 605) καὶ ἄλλως παρὰ Halm (82). — Ὁ μῦθος «Λέων καὶ Γεωργός» φέρεται παρὰ Halm μὲν κατὰ δύο τρόπους, παρὰ Κοραῆ δέ (σελ. 143-145) κατὰ πέντε! — Ὁ μῦθος «Ἀλέκτορες» κατὰ ἕξ διαφόρους τρόπους παρὰ Halm καὶ Κοραῆ (σελ. 344) κτλ. κτλ.

δητος ἀναλαβῶν νὰ διαπεράνη ἔργον, ὅπερ τέλεον ἠγνόει· καὶ τελευταῖον ὡς κακοποιός, καταδικάζων βιβλίον ἐπιστημονικῶς, ὡς γε ἐκ τούτου, συνταγμένον εἰς ἀχρηστίαν. Ἀλλὰ ταῦτα πάντα μόνον ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ὅτι « παραμορφώσα » τι. Ἀλλ' εἰάν δὲν παραμορφώσα πάντα ὅσα καταλέγει, ἢ ἂν τινὰ τούτων παραμορφώσας ἐξέθηκα αὐτὰ πολὺ ἀφελέστερον καὶ πολὺ συντομότερον ἢ ὡς ἔχουσιν ἐν τῷ πρωτοτύπῳ, τότε πῶς πρέπει νὰ κληθῇ ὁ τάναντία τῶν ἀληθῶν δισχυριζόμενος ἔντιμος οὗτος κύριος; Δὲν θὰ ἦτο ἄρά γε ἐπιτετραμμένον τότε εἰς πάντα λογικὸν ἄνθρωπον νὰ πιστεύσῃ ὅτι ὁ κ. κριτῆς οὐδὲν οὐδέποτε τῶν πρωτοτύπων εἶδε καὶ ὅτι τὰ μετὰ τοσαύτης τόλμης γραφέντα ὑπ' αὐτοῦ ἐγράφησαν καθ' ὑπαγόρευσιν ἄλλων ἐξ ἴσου εὐπαιδύτων καὶ χρηστῶν, ὡς αὐτός;

Τὰ δύο διηγήματα « ὁ Θεὸς ὅλα τὰ γνωρίζει » καὶ τὸ « παιγνίδιον μετὰ τὰ σπύρτα » εἶνε ἐκτεθειμένα ἀκριβῶς, ὡς ἔχουσιν ἐν τῷ πρωτοτύπῳ. Συνέβη ὁμῶς εἰς τοὺς ὑποβολεῖς τοῦ κ. κριτοῦ πάθημα ἀρκετὰ γελοῖον, πολλὴν ὁμοιότητα ἔχον πρὸς τὸ παροιμιῶδες ἐκεῖνο πάθημα, ὅπερ ὁ παρ' ἡμῖν « κορυφαῖος τῶν διδασκάλων » αὐτοκαλούμενος κ. Π. Π. Οἰκονόμου ἄλλοτέ ποτε ἔπαθε, ὑπολαβὼν τὸν Αἰσώπειον μῦθον τοῦ Ἀλφαβηταρίου μου « μύρμηξ καὶ περιστερὰ » ὡς Γερμανικὸν μῦθον καὶ ἐπιτεθεὶς κατὰ τὸν σύμφυτον αὐτῷ σεμνότατον τρόπον κατ' ἐμοῦ, ὡς ἀγνοοῦντος τὰ Γερμανικὰ καὶ μεταφράζοντος τὸ « Bienen = μέλισσα τοῦ Γερμανικοῦ πρωτοτύπου (!) ὡς « μύρμηκα ! » Περὶ ἄλλοι ὁμοιότητος λογικῆς δυνάμεως καὶ ποιότητος ἤθους ! Καὶ ἐνταῦθα δηλ. ἀμφότερα τὰ περὶ οὗ ὁ λόγος διηγημάτια φέρονται ἐν τισὶ τῶν Γερμανικῶν ἀναγνωστικῶν βιβλίων, ὅπως καὶ πάμπολλα ἄλλα ὡς εἰκός, κατὰ διαφόρους τρόπους. Ἐχοντες δὲ κατὰ τύχην ἀνά χεῖρας οἱ ὑποβολεῖς τοῦ κ. κριτοῦ ἐν τι τῶν τοιούτων βιβλίων καὶ ὑπολαβόντες τὸ ἀνά χεῖρας αὐτῶν ὡς τὸ πρωτότυπον τῶν ἐμῶν διηγημάτων ἔσπευσαν καὶ ἀνήγγειλαν αὐτῷ τὸ εὔρημα αὐτῶν τοῦτό. Αὐτὸς δὲ πάνυ εὐχαρίστως ἀκούσας τοὺς εὐπαιδευτοὺς τούτους καὶ ὁμόφρονας αὐτῷ, προθύμως πάνυ καὶ ἀπερισκέπτως ἄγαν ἔγραψεν ἐν τῇ πρὸς τὸ ὑπουργεῖον ἐπισήμῳ ἐκθέσει αὐτοῦ τὰ καταγέλαστα ἐκεῖνα ἐπὶ « παραμορφώσεϊ » ἐγκλήματα.

Τὸ παρ' ἐμοὶ διήγημα « ὁ Θεὸς ὅλα τὰ γνωρίζει » εἶνε τὸ ἐν τῷ Ἀλφαβηταρίῳ τοῦ Jutting διηγημάτιον « Zwei wissen es » 1),

1) Jutting, Fibel, ἔτ. 1888, σελ. 82, ἀρ. 9.

καθ' ὅλα ὁμοιον καὶ ἀπαράλλακτον πλὴν τῆς γλώσσης. Ἄλλὰ τὸ αὐτὸ διήγημα τροποποιημένον πως καὶ ὡς ἔργον τοῦ Hotz τιτλοφορούμενον φέρεται ἐν τε τοῖς Ἀλφαβηταρίοις τοῦ Franke 1) καὶ τοῦ Hirst-Bock 2), καὶ ἐν τοῖς Ἀναγνωσματαρίοις τοῦ Bumüller-Schuster 3), τοῦ Wirth 4), τοῦ Mair 5), καὶ ἐν τῷ Ἀναγνωσματαρίῳ τῆς ἐπιτροπῆς τῶν διευθυντῶν τῶν σχολείων τῆς Λειψίας 6). Ἐν τινι λοιπὸν τούτων ἰδόντες αὐτὸ ἔσπευσαν νὰ μὲ καταγγείλωσιν ὡς «παρὰμορφωτὴν» καὶ νὰ μὲ καταδικάσωσι τούτου ἕνεκα δῆθεν!

Τὸ αὐτὸ δὲ πάθημα τῶν πολυμούσων κυρίων τούτων γίνεται ἔτι καταγελαστότερον ἐν τῷ διηγήματι «τὸ παιγνίδιον μὲ τὰ σπέρτα».

Τὸ διηγημάτιον τοῦτο φέρεται ἐν πᾶσι, δύναται τις νὰ εἴπῃ, τοῖς Γερμανικοῖς ἀναγνωστικοῖς βιβλίοις. Φέρεται δ' ὁμως κατὰ τρεῖς διαφόρους τρόπους. Φέρεται πρῶτον ἐν τινι ὑπουργικῇ διαταγῇ τῆς Πρωσικῆς Κυβερνήσεως ὑπὸ τὸν τίτλον «*Spielet nicht mit Feuer*» 7). Φέρεται δεύτερον ὡς ἀδέσποτον καὶ δὴ ὑπὸ διαφόρους ἐπιγραφάς, συνηθέστερον ὁμως ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «*Spiele nicht mit Steichhölzer*», ἀρχόμενον ὡδε· «*Der kleine Paul hat einmal*» κτλ. 8) καὶ φέρεται τρίτον ὡς ἔργον τοῦ Curtmann ὑπὸ

1) Franke, ἔτος 1887, σελ. 113, ἀριθμ. 133.

2) Hirst-Bock, ἔτος 1894, σελ. 73, ἀριθμ. 61.

3) Bumüller-Schuster, ἔτος 1894, II Stufe, ἀριθμ. 22.

4) Wirth, ἔτος 1878, I Theil, I Kursus, σελ. 98, ἀριθμ. 141.

5) Mair, ἔτος 1894, I Theil, σελ. 23, ἀριθμ. 41.

6) Deutsches Lesebuch, herausgegeben von einer Kommission der Schuldirektoren Leipzigs, 1893, II Stufe, σελ. 12, ἀριθ. 22.

7) Ministerial — Erlass vom 1 Juni 1891 U. III A. N° 1856.

8) Τὸ διηγημάτιον τοῦτο Α' ὡς ἀδέσποτον φέρεται ἐν τοῖς Ἀλφαβηταρίοις τοῦ *Eichelboom* καὶ *Esler* (1894, Th. II, σελ. 16, ἀρ. 19 α) — τοῦ *Haesters* (Ausg. für Ungarn σελ. 64) — τοῦ αὐτοῦ ἐν τῇ *Ausgabe A* «in einem Theil» (1894, σελ. 64) — τοῦ αὐτοῦ ἐν τῇ *Ausg. B* (1894, I Theil, σελ. 48) — τοῦ *Flügge* (1894, σελ. 63) καὶ εἰς τὸ *Niedertheinische* (1894, σελ. 55) — Ἐπίσης φέρεται καὶ ἐν τοῖς Ἀναγνωσματαρίοις τοῦ *Diellein* (1895, I Unterstufe, σελ. 122, ἀρ. 25) — τοῦ *Hirt* καὶ *Bock* (1894, I Theil σελ. 46, ἀρ. 42 β) — Β'. Ὡς ὑπουργικὴ διαταγὴ ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «*Spielet nicht mit Feuer*» φέρεται εἰς τὰ τέσσαρα Ἀναγνωσματάρια τοῦ *Gabriel* καὶ *Supprian* (Ausg. A. B 1. B 2. C) ἐν ἀρχῇ, πρὸ τοῦ πίνακος τῶν περιεχομένων, εὐθὺς ἐν τῇ μετὰ τὴν ἐπιγραφὴν τοῦ τίτλου τοῦ βιβλίου σελίδι. Ἐτι δὲ καὶ ἐν τοῖς Ἀναγνωσματαρίοις τοῦ *Diellein* (1894, Mittelstufe, σελ. 224, ἀρ. 404 καὶ αὐθις ἐν *Ausg. A. Mittelstuf.* 1895, σελ. 227, ἀρ. 248) — τοῦ *Haesters* καὶ *Richter* (1894, Mittelstuf. σελ. 216) τοῦ *Sarlach* καὶ *Haupt* (1893, σελ. 392) — τοῦ *Hirt und Bock* (1892, *Ausgab. A. II Theil*, σελ. 35, ἀριθμ. 8) — τοῦ *Wetzel-Schuman* (1894, I Theil, ἀριθμ. 69).

τὴν ἐπιγραφὴν « das Fünkchen » 1). Τοῦτο δὲ τὸ τελευταῖον ὄμοιον καὶ ἀπαράλλακτον εἶνε τὸ ἐν τῷ ἐμῷ Ἀλφαβηταρίῳ κατακρινόμενον νῦν, παραληφθὲν ἔκ τινος τῶν εἴκοσι Γερμανικῶν ἀναγνωστικῶν βιβλίων, εἰς ἃ εὔρον αὐτό 2). Καὶ τοῦτο κακίζεται νῦν ἐπὶ « παραμορφώσει » ὑπὸ τοῦ ἡμετέρου κ. κριτοῦ, ὅστις καὶ ἐν μόνον τῶν εἴκοσι τούτων βιβλίων ἐὰν ἔβλεπέ ποτε, δὲν θὰ εἶχε τὴν θρασύτητα — ὅσον κακόνους καὶ ἂν ὑποτεθῆ — νὰ γράψῃ ὅ,τι ἔγραψε κατακρίνων μὲν δῆθεν τὸ ἐμὸν διηγημάτιον, γενόμενος δὲ αὐτὸς πράγματι καταγέλαστος.

Ἄλλὰ, λέγει, « συντομώτερον καὶ ἀφελέστερον » ἐκτίθενται τὰ λεγόμενα ταῦτα ἐν τῷ πρωτοτύπῳ. Καὶ μὲ τοῦτο τί; Ἄλλως δὲ ὁ ἰσχυρισμὸς οὗτος εἶνε μία ἀπλῆ ἀτομικὴ φάσις. Οὕτω δὲ λαλοῦσιν, ὡς γνωστόν, μόνον ἐν τῇ ἀγορᾷ. Ἐν ταῖς ἐκθέσεσιν οἱ ἄνθρωποι γράφουσι καὶ τὴν ἀπόδειξιν τοῦ δυσχυρισμοῦ αὐτῶν. — Ἄλλὰ πῶς νὰ ἀποδείξῃ τοῦτο, ἀφοῦ οὐδέποτε ἐν οὐδενὶ βιβλίῳ ἔχει ἴδῃ τοῦτο; Συμπίπτει δὲ καὶ ἄλλως ἐκ λόγων παιδαγωγικῶν, κατὰ παράδοξον ὁμως σύμπτωσιν, καὶ συντομώτερον καὶ ἀφελέστερον ὑπ' ἐμοῦ νὰ ἐκτεθῶσι τὰ κακίζόμενα ταῦτα ἢ ἐν τῷ πρωτοτύπῳ 3).

Αὕτη εἶνε ἡ τελευταία παρατήρησις τῶν κ. κριτῶν περὶ τοῦ ἐμοῦ Ἑλληνικοῦ Ἀλφαβηταρίου.

1) Curtmann, Geschichtchen für Kinder, 6 Aufl. Giessen 1860, σελ. 4.

2) Τὸ ἐν τῷ ἐμῷ Ἀλφαβηταρίῳ κατακρινόμενον νῦν ἐπὶ « παραμορφώσει » διηγημάτιον « τὸ παιγνίδιον μὲ τὰ σπέρτα » εὔρηται — ὅσον ἐγὼ ἐξ ἀμέσου ἀντιλήψεως γνωρίζω — ὄμοιον καὶ ἀπαράλλακτον ἐν εἴκοσι Γερμανικοῖς ἀναγνωστικοῖς βιβλίοις, καὶ καὶ δὴ ἐν 12 μὲν Ἀλφαβηταρίοις, ἐν 8 δὲ Ἀναγνωσματαρίοις. — Ἐν τοῖς Ἀλφαβηταρίοις δηλ. τοῦ Vogel (1874, σ. 124, ἀρ. 15) — Fechner (1879, σ. 52, ἀρ. 78) — Klussmann (1885, σ. 96, ἀρ. 126) — Schlimbach (1887, σ. 53, ἀρ. 27) — Franke (1887, σ. 66, ἀρ. 39) — Klauwell (1887, σ. 32) — Förster (1888, σ. 35) — Jutting (1888, σ. 57, ἀρ. 3) — Wangemann (1893, ἀρ. 31) — Klauwell Martin (1894, σ. 53, ἀρ. 22) — Scharlach καὶ Haupt (1894, σελ. 73, ἀρ. 11) Haesters (1894, Ausg. B. II Theil, σ. 9, ἀρ. 10). — Καὶ ἐν τοῖς Ἀναγνωσματαρίοις τοῦ Hirt καὶ Bock (1894, II Theil, σ. 67, ἀρ. 49) — Für die Unterklasse der bayrischen Voeksschulen (München σ. 68, ἀρ. 84) — Bumüller Schuster (1893, σ. 28) — Haesters (1888, für die Mittelklasse katholischer Volksschul. σ. 19) — Mair (1894, I Theil σ. 25, ἀριθ. 43) — Brünnert (1889, I Buch, II Abth. σ. 14, ἀριθ. 12) — Hansen (1886, I Theil, ἀριθ. 48) — Dietlein (1895, I Unterstufe, ἀριθ. 252) — Ἐν συνόλῳ εἴκοσιν.

3) Τὸ κακίζόμενον « Ὁ Θεὸς ἔκαμεν ὅλον τὸν κόσμον » εἶνε « παραμύθιον » τῶν